

ארצות הברית והמזרח הקרוב

מיכאל אסף

The United States and the Near East
by E. A. Speiser. Harvard University
Press, 1947.

כהוצאת מכללת הארווארד המכובדה, ובמסגרת „הספריה למדיניות חוץ” אשר סאמנר וואלס הוא עורכה, יצא, כמדומה, הספר הרציני והמקיף הראשון על הפוליטיקה של ארצות הברית ב„מזרח הקרוב”. „המזרח הקרוב” במשמע כאן מדינות הליגה הערבית, המחבר, אפרים א. שפייר, יהודי, ארכיאולוג, וכיום מורה לשפות שמיות באוניברסיטה של פנסילבאניה, עשה בשנות 1926/37 בעיראק כמנהל הפירות של עתיקות, בשנות 1943/5 עסק בשירותים מדעיים במזרח הקרוב מטעם הצבא. ידיעתו את המזרח הקרוב, בעבר הרחוק ואף בהווה, היא איפוא מכלי ראשון. כל דף של ספרו מעיד על כך.

הספר, יסודו בבקאות של איש מדע, אינו מדעי אלא פוליטי, אם תמצא לומר: פוליטי-תעמולתי. כל הספר, בן 263 עמוד, לא נתחבר, כנראה, אלא בשביל פרק מסיים אחד, בן 18 עמודים, ונושאו: „ארצות הברית, המזרח הקרוב והעתיד”. תפקידו של הספר לקרב אל שכלו של האמריקני המשכיל, הפעיל מבחינה פוליטית, את הבעיות של המזרח הזה, לקרב ולשכנע, כי המדיניות החיצונית של ארצות הברית במזרח הקרוב עד כאן לא היתה מספקת, שלימה ונכונה. המחבר ביקש להכניס בלב קוראיו את ההכרה כי אמריקה מעונינת עיני יסודי, הן מבחינה מעשית-כלכלית והן מבחינת מעמדה כמעצמה עולמית מברעת, במתרחש במזרח הקרוב. המחבר אינו רוצה שאמריקה תירש את מקומה של בריטניה באימפריאליזם, ובאותה מידה אין הוא רוצה שאמריקה תוסיף להיות כפופה, כבולה ואף גרורה לבריטניה ולהתכניותיה במזרח. הוא דורש מידת „אינטרס נאור” מצד ארצות-הברית, אינטרס דמוקרטי ועם זה ריאליסטי, כלומר חפשי מהרר מנטיקה הכובת, הפרו-ערבית.

הספר הוא חיבור מזהיר מבחינת היקפו (הכולל סקירה על ימי קדם), חידירתו ומיצוי נושאו כאחד. היהודי הקורא בו ירגיש בלי ספק את הלב היהודי של מחברו, אך המחבר השכיל, ובחזאי גם השתדל, להציע את דבריו בצורה שכל קורא, ויהי גזעו אשר יהיה, ימצא בו הרצאה אובייקטיבית בהחלט. ובוהו ערכו המעשי של הספר — על אף הנטיה לאובייקטיביות מופרזת כלפי הערבים וכלפי העולם האנגלו-סאכסי, דבריו של שפייר על קדושת ירושלים באיסלאם (ע' 195) טעונים בקורת. אמנם אנו חיים בתקופה,

זו רמותו של הכפר העברי, שורות-שורות של מנוצחים שלא זכו באותו חסד? מוסגנון, ובעיקר שמיר, מרגישים בנוף, שמיר מנסה לכסות על הרגשתו בדוק של סיכנות, אך הליריקה מבצבצת ומפכה. אלא שבעיקר מעסיקה את שני המספרים שאלה אחרת: האם קול הדראמה שבחיי המקום זועק למדי? הבמאי אולי רשאי לדרוש לאפקטים מסוג זה, אך לא המספר.

יזהר הוא שהעמיד את השאלה כתיקונה: סוד ההווייה הזאת וסוד עיצובה מהו? הוא מצא אותם וכשרונו עמד לו לגלותם לפנינו. „להבין את הבלתי נתפס” — אומר יזהר, שעה שהוא מתאר את נפילתו של אחד מגבורי הנקודה, ואמנם הוא מקרב ללבנו, בניתוח דק, את הבלתי-נתפס; כיצד הופך האיש האפור לגבור, כשהשעה צריכה לו. יצחקלה אינו גיבור — אף אחד מאנשי הגבעה אינו „דרמטי”. אד” רבה, הוא מקונן מר: „מדוע זה דוקא אלי באים לקרוא כשיש צורך”, ואף על פי כן הוא נוהג בגבורה בלא דעת כי גבור הוא. באפיו האנושי, ובלי לקפח את יחידותו, הוא בא לגלם אפיים רבים, שנמצאים בכל שאר „הגבעות”.

ועוד יתרון ליוהר על המספרים האחרים — יתרון הצורה, הסגנון הפנימי והחיצוני. בסיפורו לא תמצא מעשה באקדה, שהונה לפני צבי, שיקפח בו את חייו, מנהג ציני-טראקליני, ששתל מוסגנון באד” מת נעמה. לא תמצא גם הרהורים מלאכותיים ונטולי צורה, כגון: „הרות משחק בנו, הרות וניתוח האביב שכמש וקמל זה מכבר”...

דרך סיפורו של שמיר טבעית הרבה יותר, בעמ” מי ובבלתי-אמצעי שבה, אך גם הוא אינו נקי מצירר פים מפוקקים.

בלשונו של יזהר אין מקום לפסיבדו-פילוסופיה ולסארקאזם לשמו. סגנונו הוא סגנונה של אופייה, עתיקת-יומין, תמימה והגיזנית, שופע אסוציאציות, כמהלך החיים עצמם. אפשר שיש כאן עודף הערות לואי יתר על המידה — סימנה של התקופה הוא, ודבר זה אפייני גם לסגנונו של שמיר. ברם, בעוד שמיר נכנע יותר לחידושי-הזמן, מנסה יזהר כוחו במויגת היסוד העברי העתיק בתדיש ואפילו בניב ההמוני, שאינו בא כקישוט אלא כהשלמה.

הסיפור העברי יצא לדרך חדשה עם יזהר, מוסגנון ושמיר. לכל אחד מהם דרכו שלו. בלי יודעים נסי תמנו בסיפורנו החדש שני כיוונים, האחד כמו-קלאסי והשני קרוב לרומאנטי. לפי שעה, הוכיח הכיוון הרא” שון את עליונותו על האחרון, וככל שהוא „ישן” יותר הריהו גם מודרני ביותר. שלשתם כאחד גותנים חלקם לצורך נופם, אקלימם הנפשי ועולמם הרוחני של חיינו החדשים.

וכאן מקום לציין, כי ככל שהמחבר מזדהה עם העולם האנגלורסאכסי והאינטרסים העולמיים שלו, מסקנתו היא כי למען שלום המזרח, ושלום העולם, יש הכרה בשיתוף בין אנגליה ואמריקה עם רוסיה. במינוי ועדה אנגלית-אמריקנית לחקירת שאלת ארץ-ישראל, בלי שיתוף רוסיה, הוא רואה לא פעולה אמריקנית עצמית. אלא מעשה היגריות אחרי אנגליה גרידא.

ארץ-ישראל ובעיותיה משובצות יפה בספר — כפרקים השונים ובפרק מיוחד.

המחבר מוצה ברוב אוביקטיביות את ההשקפה הערבית והאנגלית והיהודית (את זו האחרונה אף ברוב אהדה, אם גם בהסתייגות מהקיצוניים). מסקנתו — לאחר כשלוש הועדה האנגלית-אמריקנית — הוא כי פתרון יתכן, רק על בסיס משולש: ערבי-יהודי-אנגלי, בתנאי שהאומות המאוחדות יתערבו בפועל ויטילו בכוח החלטה של פשרה. וכאן אין המחבר מעלים ספקותיו.

שבה נעשתה השתדלות מיוחדת מצד התנועה הערבית לנפת שוב את ערך ירושלים באיסלאם, אולם תפקידו של מזרחן מלומד, הסרפניות, שלא להיגרר אחרי הניפתו. מספר עוליה-הרגל המוסלמים לירושלים מכל ארצות האיסלאם הוא אפסי זה דורות רבים. לשיעם, למוסלמים של אפריקה הצפונית ולמוסלמי הודו — למשל — יש מרכזי קדושה אחרים אחרי מכה ומדינה, ולא ירושלים אשר מלחמות פוליטיות החיזה בזכרון המוסלמים תמיד.

קשה להבין מדוע לא נכנס המחבר קצת לעומקה של התסיסה הסוציאלית הלופתת, ואם עדיין אינה מועזעת, את עמודי החברה במזרח הקרוב, הוא נגע בה ברמיזה בלבד. פוגמת לדעתי גם ה"שמרנות" של המתבר בנוגע לריב בין אנגליה ורוסיה במזרח הקרוב: בעיניו אין זה אלא המשך הריב בין אנגליה ובין רוסיה הצארית. והן התרחש דבר-מה בינתיים. כל התפיסה של עמידת אנגליה נגד רוסיה במזרח, ואמריקה צד שלישי בלבד — תפיסה מיושנת היא.

בשולי החוברת

הפרקים בפרשת עבדאללה והיהודים, מאת חיים ארלוזורוב, לקוחים סן הספר "יומן ירושלים". היוצא בקרוב בהוצאת מפלגת פועלי ארץ-ישראל.

לודוויג שטראוס, ששירו "הערב", ניתן בעמוד 232, הוא משורר יהודי נודע בלשון הגרמנית. זה שנים אחדות הוא מורה בכפר הנוער בך-שמן וגם כותב שיריו עברית.

ד"ר יוהאנאס ויקמאן, בעל המאמר על סקאנדינאוויה, הוא סופר מדיני שוודי ותיק ומפורסם. במשך שלושים שנה היה עורך-חוץ של "דאנאנס ניהאטאר", העתון הליבראלי הגדול של סטוקהולם. על עמדתו כלפי הנאציזם בימי המלחמה האחרונה העידה העובדה, ששמו היה בראש רשימת המועמדים למאסר בידי הגסטאפו. במקרה פלישה גרמנית לשוודיה (הרשימה נמצאה בבית הצירות הגרמנית בסטוקהולם).

וירגיניה וולף, אשר נולדה בשנת 1882 ומתה בידי עצמה בשנת 1941, היא מגדולי מחדשי הפרוזה האנגלית בתקופתנו. בתו של סיר לאזלי סטיואן, הוא עורך "המילון לביאוגרפיה לאומית", וקרובה קירבתו דם למשפחת דארטון וסטרייצ'י, — כשם שלידתה וגידולה היו באיירה של יצירה ספרותית. כן העמידה כרבות הימים אסכולה ספרותית שנודעה על שם אותה שכונה במרכז לונדון, בלומסבארי. וירגיניה וולף נתגלתה מראשית ביכוריה בסיפור, בשנת 1915, כבעלת דרך מיוחדת משלה. היא כרדה בסיפור הריאליסטי, דחתה לקרן-זווית את ה"אופי", הנבנה מתוך סביבתו ומעשיו, וריכזה את כוחה, בעקבות פרוסט ודורותי ריצ'ארדסון, ב"זרם התודעה" — ובמכתורין של האישיות ובמה שמעבר לה, במלוא היקוב. בצד תרומתה הגדולה לסיפור, עשתה בשדה הבקורת והינוך הדור להבנה נכוחה ודקה בספרות. "המגדל הנוטה" היא הרצאתה (הניתנת כאן בהשמטת סופה, שעבר זמנו) לפני "ההתאחדות החינוכית של הפועלים", בברייטון, במאי של 1940.

בחוברת הקודמת יש לתקן שיבושי-דפוס עקשניים אחרים, שהוגהו וחזרו ונשתרבו: בעמוד 150, טור שני, שורה 18, יש לקרוא "ויטה נואובת"; בעמוד 159, טור שני, שורה 11, יש לקרוא "זהובת-שער"; בעמוד 174, טור ראשון, שורה 18 ו-19, צריך להיות, כמוזבן, "מקנות" ולא "מקנות".

העורך: א. ברנדא